

K O M U N I K A T
Z O M B U A D A N I A

Warszawa, styczeń 2012

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/10/2012

**WSPÓŁCZESNE ZWIĄZKI
Z DAWNYMI KRESAMI**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Wykorzenienie związane z przymusową migracją na tle etnicznym stało się wspólnym doświadczeniem wielu narodów Europy w okresie II wojny światowej i po jej zakończeniu. Zmiany ładu geopolitycznego w naszej części kontynentu, dążenie do „rozdzielenia narodów”¹ i etnicznej homogenizacji państw w ich nowych granicach, spowodowało wywózki licznych rzesz Polaków zamieszkujących m.in. województwa wschodnie II Rzeczypospolitej. Tożsamość tych ziem została zdefiniowana na nowo. Ich polscy mieszkańcy pod hasłem „repatriacji” zostali zmuszeni do opuszczenia swojej małej ojczyzny, a ci, którzy tam pozostali, stali się mniejszością narodową na terenie obcego, totalitarnego państwa.

W okresie PRL Kresy nie były obecne w pamięci zbiorowej Polaków. Trudno też szukać ich śladów w oficjalnej polityce historycznej. Przetrwały natomiast w pamięci rodzinnej i w doświadczeniu biograficznym części społeczeństwa. Po 1989 r. Kresy Wschodnie wróciły do dyskursu historycznego jako „element kanonu nowych, reaktywowanych miejsc pamięci”². Stały się przedmiotem nostalgii i zbiorowych wyobrażeń, czego przejawy możemy obserwować zarówno w przestrzeni publicznej (dbałość o pomniki, cmentarze), jak i w działalności społecznej (organizacje skupiające osoby związane z kulturą kresową), a także w swoistej turystyce sentymentalnej, której celem są miejsca na dawnych Kresach Wschodnich ważne dla polskiej historii i kultury.

W styczniowym badaniu³ postanowiliśmy sprawdzić, jakie są obecnie związki Polaków z dawnymi Kresami. Mając na uwadze niejednoznaczność samego pojęcia „Kresy”, oznaczającego zarówno konkretny obszar geograficzny, jak i na wpół mityczne pogranicze, przyjęliśmy definicję, zgodnie z którą dawne Kresy Wschodnie to tereny na wschód od obecnej granicy Polski, które przed II wojną światową należały do Rzeczypospolitej lub leżały poza jej granicami, ale były zamieszkane przez duże grupy Polaków, a obecnie znajdują się na terytorium Ukrainy, Białorusi i Litwy.

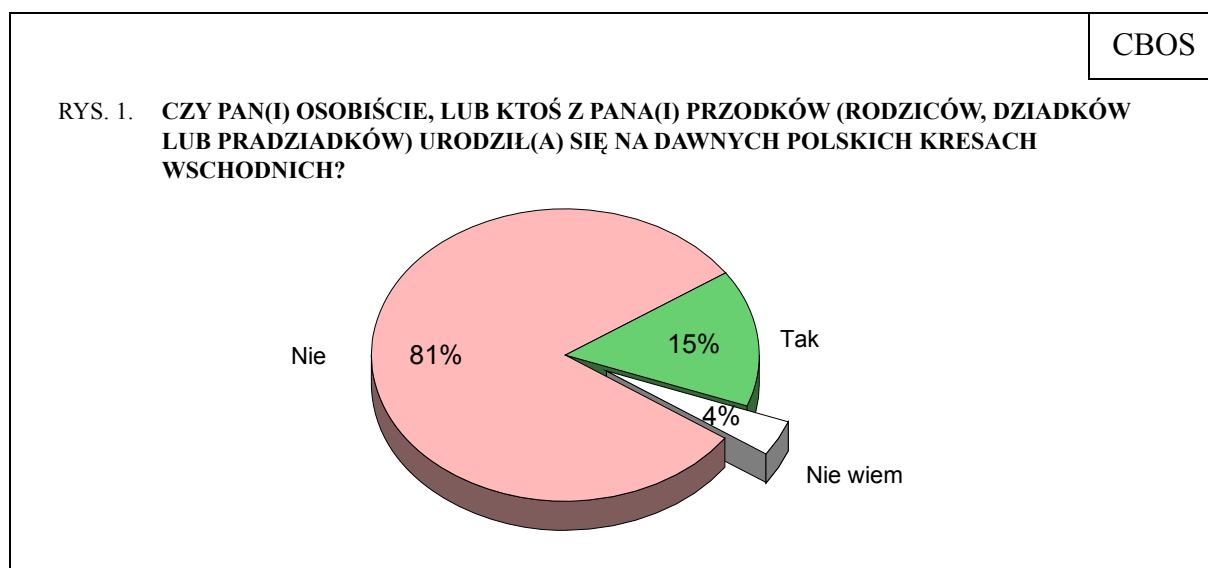
---

¹ W. Borodziej, *Konstruowanie pamięci: dziedzictwo wypędzeń w dzisiejszej Europie*, „Borussia” 2003, nr 30, str. 140.

² R. Traba, *Przeszłość w teraźniejszości*, Poznań 2009, str. 290.

KRESOWE KORZENIE⁴

Jak wynika z naszego sondażu, co siódmy ankietowany (15%) posiada przodka w linii prostej (rodzica, dziadka lub pradziadka) urodzonego na Kresach Wschodnich lub sam pochodzi z tamtych terenów. Osoby posiadające kresowe korzenie mieszkają najczęściej w makroregionach północno- i południowo-zachodnim, co nie powinno dziwić, bowiem głównie tam przesiedlano ludność polską ze wschodu.

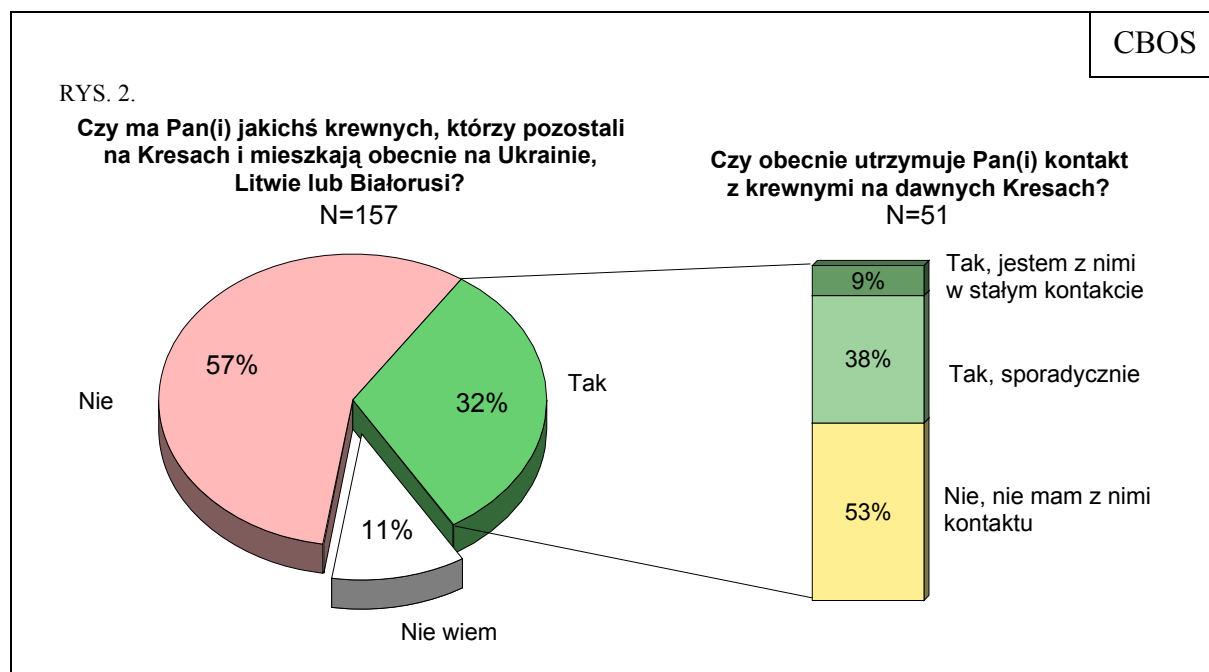
Wśród osób mających swoich antenatów na Kresach blisko połowę stanowią przedstawiciele pierwszego pokolenia, a więc ci, których przynajmniej jedno z rodziców urodziło się na tamtych terenach. Mniej więcej jedna trzecia osób o korzeniach kresowych miała przodka urodzonego na pograniczu w pokoleniu dziadków, a blisko co dwudziesty to prawnuk lub prawnuczka kogoś z tych ziem. Mniej więcej co szósty ankietowany sam urodził się na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej.

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (260) przeprowadzono w dniach 5 – 11 stycznia 2012 roku na liczącej 1058 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

⁴ Dane mają charakter sygnałny. Kwestia pochodzenia kresowego zostanie omówiona szerzej w osobnym komunikacie.

PODRÓŻ SENTYMENTALNA

Nieodłącznym atrybutem masowych i przymusowych deportacji były rozstania. Również te najbardziej dramatyczne, dotyczące najbliższych członków rodziny. Okazuje się, że wśród osób mających przodków urodzonych na Kresach, co trzeci (32%) ma obecnie krewnych za wschodnią granicą, a co dziesiąty nie ma wiedzy na ten temat (11%).

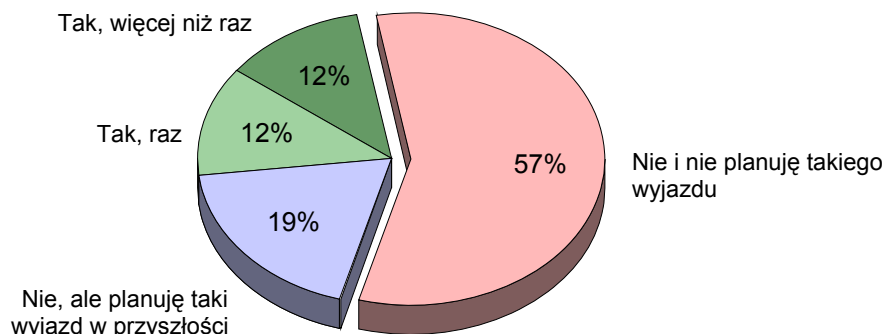
Większość ankietowanych posiadających krewnych za wschodnią granicą Polski nie utrzymuje z nimi stosunków (53%). W kontakcie z rodziną na dawnych Kresach pozostaje mniej niż połowa ankietowanych (47%), z czego tylko nieliczni (9%) określają te relacje jako stałe.

Mimo iż odległość dzieląca Polskę od dawnych ziem pogranicznych jest relatywnie niewielka, a granica nie tak trudna do pokonania jak za czasów ZSRR, to większość spośród osób, których przodkowie urodzili się na Kresach, nigdy nie odwiedzała miejsc związanych z losami swojej rodziny i nie planuje tego w przyszłości (57%). Blisko co czwarty odbył taką podróż przynajmniej raz (24%), a mniej niż co piąty planuje taki wyjazd (19%). Rodzinne strony częściej odwiedzały osoby urodzone na Kresach, bądź ich dzieci, rzadziej wnuki i prawnuki Kresowiaków.

ODPOWIEDZI OSÓB MAJĄCYCH KRESOWE KORZENIE (N=157)

CBOS

RYS. 3. CZY KIEDYKOLWIEK ODWIEDZAŁ(A) PAN(I) MIEJSCA ZWIĄZANE Z LOSAMI PANA(I) RODZINY NA DAWNYCH KRESACH WSCHODNICH?

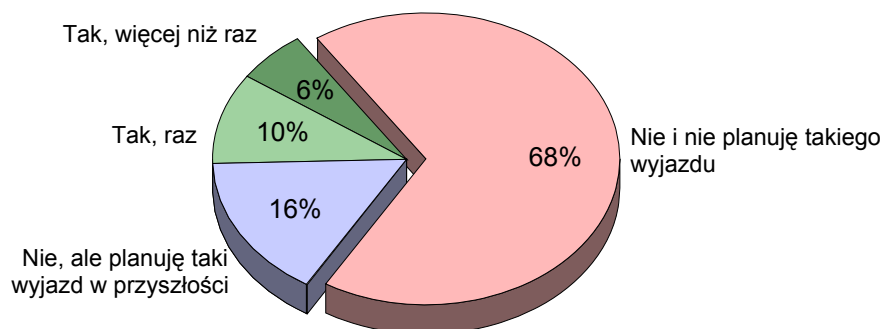

Większość spośród ogółu badanych nigdy nie podróżowała na dawne Kresy Wschodnie ani nie planuje takiej wycieczki (68%). Miejsca związane z polską historią i kulturą na dawnych Kresach odwiedziło 16% ankietowanych, w tym 6% robiło to wielokrotnie. Mniej więcej co szósty badany, mimo że dotychczas nie odwiedzał Kresów, to planuje w przyszłości tego rodzaju podróż (16%).

ODPOWIEDZI OGÓLU BADANYCH

CBOS

RYS. 4. CZY KIEDYKOLWIEK ODWIEDZAŁ(A) PAN(I) MIEJSCA WAŻNE DLA POLSKIEJ HISTORII I KULTURY NA DAWNYCH KRESY WSCHODNICH?

Wyprawę na dawne pogranicze częściej niż inni odbywały osoby mające kresowe korzenie, mieszkańcy największych miast, ankietowani z wyższym wykształceniem, deklarujący dochody *per capita* przekraczające 1500 zł oraz dobrze oceniający swoje warunki materialne.

Im młodszy badani, tym częściej wyrażają chęć odwiedzenia dawnego pogranicza w przyszłości. Taką deklarację częściej niż inni składają respondenci mieszkający w największych miastach, legitymujący się dyplomem wyższej uczelni oraz dobrze oceniający swoją sytuację materialną.

Blisko co siódmy dorosły Polak ma przodków urodzonych na dawnych Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej. Co trzeci z tej grupy ma krewnych, którzy tam pozostali i mieszkają obecnie na Litwie, Białorusi lub Ukrainie, jednak tylko niespełna co dziesiąty utrzymuje z nimi stały kontakt.

Większość ankietowanych mających kresowe korzenie nigdy nie odwiedzała miejsc związanych z losami swojej rodziny i nie planuje tam jechać w przyszłości. Tego rodzaju podróż sentymentalną odbyła co czwarta osoba z tej grupy, a co piąta planuje taką wyprawę.

Badani w większości nie odwiedzali też miejsc związanych z polską historią i kulturą na dawnym pograniczu wschodnim. Wyjazd taki ma za sobą co szósty ankietowany, a tyle samo deklaruje chęć odbycia tego rodzaju podróży w przyszłości.

Opracował
Marcin HERRMANN

Tabela 1

		Czy kiedykolwiek odwiedzał(a) Pan(i) miejsca ważne dla polskiej historii i kultury na dawnych Kresy Wschodnich?			Liczba osób
		Tak	Nie i nie planuję takiego wyjazdu	Nie, ale zamierzam w przyszłości	
		%	%		
Ogółem		16	68	16	1056
Płeć	Mężczyźni	18	65	17	498
	Kobiety	14	70	16	559
Wiek	18-24 lata	20	49	31	139
	25-34	10	67	23	191
	35-44	11	66	23	155
	45-54	15	71	14	170
	55-64	23	67	10	195
	65 lat i więcej	17	80	3	206
Miejsce zamieszkania	Wieś	12	73	15	403
	Miasto do 20 tys.	19	67	14	147
	20-100 tys.	18	69	13	202
	101-500 tys.	13	69	18	173
	501 tys. i więcej mieszk.	24	50	26	132
Wykształcenie	Podstawowe	9	81	10	244
	Zasadnicze zawodowe	11	78	11	258
	Średnie	18	65	17	361
	Wyższe	28	44	29	194
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	23	50	27	93
	Średni personel, technicy	18	70	12	45
	Pracownicy adm.-biurowi	15	61	24	70
	Pracownicy usług	9	66	26	75
	Robotnicy wykwalifikowani	11	71	18	125
	Robotnicy niewykwalifik.	11	75	14	52
	Rolnicy	6	79	15	55
	Pracujący na własny rach.	30	37	33	37
Bierni zawodowo	Renciści	9	87	4	74
	Emeryci	21	75	4	253
	Uczniowie i studenci	24	45	31	75
	Bezrobotni	8	77	16	62
	Gospodynie domowe i inni	10	66	24	41
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	19	61	20	140
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	8	76	17	97
	sekt. prywat. poza rolnict.	18	56	26	241
	prywatnym gosp. rolnym	7	77	16	52
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	9	71	20	136
	501-750	11	77	12	131
	751-1000	17	70	13	173
	1001-1500	14	69	17	171
	Powyżej 1500 zł	28	51	22	185
Ocena własnych war. mater.	Złe	7	82	12	167
	Średnie	12	75	13	454
	Dobre	23	55	21	435
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	12	76	12	50
	Raz w tygodniu	17	66	16	491
	1-2 razy w miesiącu	17	71	13	142
	Kilka razy w roku	11	68	21	235
	W ogóle nie uczestniczy	19	67	14	138
Poglądy polityczne	Lewica	22	59	19	179
	Centrum	15	69	16	342
	Prawica	18	61	20	301
	Trudno powiedzieć	10	81	9	235